

บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย (พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๐)

นางสาวอริยา สิมสุวัฒน์

ศูนย์วิทยพัทธยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

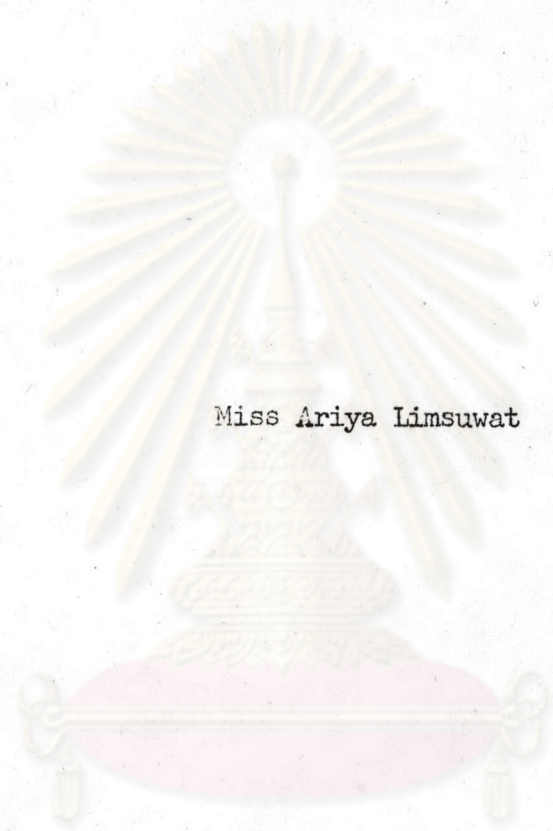
พ.ศ. ๒๕๒๖

ISBN 974 - 562 - 371 - 7

009444

i18263835

ROLES OF BUDDHIST MONKS IN THE DEVELOPMENT
OF THAI RURAL COMMUNITIES (1957 - 1977)

Miss Ariya Limsuwat

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1983

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย

(พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๐)

โดย

นางสาว อริยา ลีสุวัฒน์

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

[Signature]

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคิษฐ์ มุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... *[Signature]* ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी)

..... *[Signature]* กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สาระยา)

..... *[Signature]* กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภคม)

..... *[Signature]* กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ นันทนา กีบิลกาญจน์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย
(พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๐)

ชื่อนิสิต

นางสาว อริยา ลิมสุวัฒน์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชิกา สาระยา

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา

๒๕๒๕

บทคัดย่อ

จากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาซึ่งมีเรื่องราวสืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นระยะเวลา ยาวนานกว่า ๒๕๐๐ ปี โลกแสดงให้เห็นว่า พระภิกษุเป็นผู้มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในสังคม ในฐานะผู้นำทางจิตใจ ผู้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตอันดีงาม และผู้บำเพ็ญประโยชน์ สงเคราะห์มวลชน อันเป็นบทบาทที่สืบเนื่องจากการดำเนินรอยตามพุทธจริยาซึ่งได้ทรง ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่าง และเป็นการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ซึ่งกำหนดให้พระภิกษุ สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมอย่างใกล้ชิด และให้เกื้อกูลในกิจอันเป็นประโยชน์สุขแก่ชาวโลก ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏว่าพระภิกษุนับแต่ครั้งอดีตกาลเรื่อยมา ได้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับ สังคม ในการพัฒนาชีวิตจิตใจและความเป็นอยู่ของชาวบ้านตามควรแก่สมณวิสัยอยู่เสมอ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาให้ทราบถึงสาเหตุที่พระภิกษุได้เข้า ร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนชนบทของไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๐ โดยเน้นถึง ผลที่เกิดจากกิจกรรมดังกล่าว ทั้งในส่วนที่มีต่อชุมชนเหล่านั้น และส่วนที่มีต่อรัฐบาลและ พระภิกษุเอง

เมื่อสังคมไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นแบบสมัยใหม่ตามความเจริญก้าวหน้าทาง วิทยาการตะวันตกนั้น วิถีชีวิตและค่านิยมของชาวไทยก็เริ่มเบี่ยงเบนไป มีการรับเอา ความเจริญทางวัตถุแบบใหม่ ๆ และสถาบันต่าง ๆ ก็เริ่มเข้ามาแทนที่ความสำคัญของวัด และพระภิกษุซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทย โดยเฉพาะหน้าที่ในการให้การศึกษา ซึ่งเคยเป็นบทบาทดั้งเดิมที่พระภิกษุได้รับนิยชมอบอย่างเต็มภาคภูมิมาโดยตลอด ตั้งแต่ครั้ง อดีตกาลอันยาวนานก็ได้หมดสิ้นลงไปด้วย สาเหตุเหล่านี้ได้เป็นแรงจูงใจให้พระภิกษุเริ่ม เคลื่อนไหวเพื่อปรับปรุงและฟื้นฟูฐานะของตนในสังคม โดยเริ่มจากการก่อตั้งสถาบันการ

ศึกษาในระดับสูงของคณะสงฆ์ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ในวิชาการสมัยใหม่ควบคู่ไปกับค่านิยมพิธีกรรม เพื่อช่วยให้พระภิกษุสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานะของสังคมได้ และได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจช่วยเหลือสังคมตามหลักการดั้งเดิม ความเคลื่อนไหวดังกล่าว เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่รัฐบาลมีความจำเป็นที่จะต้องขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ในการพัฒนาประเทศ เพื่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงปลอดภัยของบ้านเมือง จึงเป็นแรงผลักดันให้พระภิกษุเข้าเกี่ยวข้องในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายในการบริหารประเทศของรัฐบาล

จากการศึกษาได้พบว่า ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่กระทบกระเทือนต่อฐานะในทางสังคมของพระภิกษุดังกล่าว มีผลโดยตรงในชุมชนเมืองเป็นส่วนใหญ่ แต่ในชุมชนชนบทโดยทั่วไป ชีวิตความเป็นอยู่ภายในสังฆมณฑลไทยยังเป็นแบบเดิมเป็นส่วนมาก เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงตามรูปแบบสังคมสมัยใหม่ยังมิได้แผ่ขยายเข้าไปในท้องถิ่นอันห่างไกลเหล่านี้ได้ทั่วถึงนัก พระภิกษุในชนบทจึงยังคงมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิด ได้รับความเคารพยกย่องจากชาวบ้าน ทั้งยังมีบทบาทเป็นผู้นำคนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในทางสังคมร่วมกับชาวบ้านอยู่ตามเดิมโดยไม่เปลี่ยนแปลงด้วยเหตุนี้ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนโดยพระภิกษุ จึงแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะตามสภาพการที่เป็นอยู่ ลักษณะแรกคือพระภิกษุในชนบท ซึ่งมีความรู้ความสามารถในการนำพัฒนาความเจริญให้แก่หมู่บ้านอยู่แล้ว ก็จะทำการพัฒนาร่วมกันกับชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ไปอย่างเสรี ตามความเหมาะสมและสภาพความจำเป็นในแต่ละท้องถิ่น ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือ การที่คณะสงฆ์ในส่วนกลางได้ร่วมกับจัดตั้งโครงการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ และด้วยความร่วมมือสนับสนุนทางด้านการเงินและการประสานงานจากรัฐบาลเป็นหลัก เพื่อส่งพระภิกษุออกไปปฏิบัติศาสนกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนาและช่วยเหลือในการพัฒนาทั้งทางวัตถุและจิตใจแก่ชาวชนบท

งานพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการโดยพระภิกษุนั้น มีทั้งในด้านการพัฒนาวัด การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาจิตใจและการศึกษา รวมทั้งการให้บริการสงเคราะห์ในเรื่องอื่น ๆ แก่ชาวบ้านโดยทั่วไป ซึ่งปรากฏว่า การพัฒนาชุมชนที่พระภิกษุได้ดำเนินการเองอย่างเสรีนั้น ส่วนใหญ่จะประสบผลสำเร็จในการช่วยยกระดับความ

ศึกษาในระดับสูงของคณะสงฆ์ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ในวิชาการสมัยใหม่ควบคู่ไปกับค่านิยมประเพณีวัฒนธรรม เพื่อช่วยให้พระภิกษุสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานะของสังคมได้ และได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจช่วยเหลือสังคมตามหลักการดั้งเดิม ความเคลื่อนไหวดังกล่าว เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่รัฐบาลมีความจำเป็นที่จะต้องขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ในการพัฒนาประเทศ เพื่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงปลอดภัยของบ้านเมือง จึงเป็นแรงผลักดันให้พระภิกษุเข้าเกี่ยวข้องของการดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายในการบริหารประเทศของรัฐบาล

จากการศึกษาได้พบว่า ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่กระทบกระเทือนต่อฐานะในทางสังคมของพระภิกษุดังกล่าว มีผลโดยตรงในชุมชนเมืองเป็นส่วนใหญ่ แต่ในชุมชนชนบทโดยทั่วไป ชีวิตความเป็นอยู่ภายในสังคมชาวไทยยังเป็นแบบเดิมเป็นส่วนมาก เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงตามรูปแบบสังคมสมัยใหม่ยังมีได้แผ่ขยายเข้าไปในท้องถิ่นอันห่างไกลเหล่านี้ได้ทั่วถึงนัก พระภิกษุในชนบทจึงคงมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดได้รับความเคารพยกย่องจากชาวบ้าน ทั้งยังมีบทบาทเป็นผู้นำคนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในทางสังคมร่วมกับชาวบ้านอยู่ตามเดิมโดยไม่เปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนโดยพระภิกษุ จึงแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะตามสภาพการที่เป็นอยู่ ลักษณะแรกคือการทำหน้าที่พระภิกษุทำการพัฒนาร่วมกันกับชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ ไปอย่างเสรี ตามความเหมาะสมและสภาพความจำเป็นในแต่ละท้องถิ่น ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือ การที่คณะสงฆ์ในส่วนกลางได้ร่วมกันจัดตั้งโครงการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ และด้วยความร่วมมือสนับสนุนทางด้านการเงินและการประสานงานจากรัฐบาล เพื่อส่งพระภิกษุออกไปปฏิบัติศาสนกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนาและช่วยเหลือในการพัฒนาแก่ชาวชนบท

งานพัฒนาชุมชนที่ดำเนินการโดยพระภิกษุนั้น มีทั้งในด้านการพัฒนารวด การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาจิตใจและการศึกษา รวมทั้งการให้บริการสงเคราะห์ในเรื่องอื่น ๆ แก่ชาวบ้านทั่วไป ซึ่งปรากฏผลว่า การพัฒนาชุมชนที่พระภิกษุได้ดำเนินการเองอย่างเสรีนั้น ส่วนใหญ่จะสามารถช่วยเหลือชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้

เป็นอย่างดี อันเป็นผลจากการที่ชาวบ้านยอมรับบทบาทผู้นำของพระภิกษุในชุมชนของตน เพราะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้าน ประกอบกับการอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านอย่างจริงใจด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์และเสียสละ ทำให้ชาวบ้านเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือสนับสนุนให้งานพัฒนานั้นสำเร็จลุล่วง ส่วนโครงการพัฒนาชุมชนที่คณะสงฆ์และรัฐร่วมกันดำเนินการนั้น เนื่องจากถูกมองอย่างสงสัยว่ารัฐบาลได้อาศัยคณะสงฆ์เป็นเครื่องมือในทางการเมือง เพื่อต่อต้านสหนิคมวิสาหกิจ และเพื่อรวมความจงรักภักดีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ทำให้การเข้ามายุ่งเกี่ยวกับรัฐอย่างเปิดเผยและการจัดกิจกรรมในทางโลก เพื่อพัฒนาชาวชนบทโดยคณะสงฆ์นั้น ไม่ได้รับการยอมรับและให้ความร่วมมือจากชาวบ้านเท่าที่ควร นอกจากนี้ การส่งพระภิกษุจากส่วนกลางที่ชาวชนบทไม่มีความรู้จักคุ้นเคยอย่างแท้จริง ตลอดจนการดำเนินงานเพียงชั่วคราวระยะเวลาอันสั้นภายในรอบปีหนึ่ง ๆ และอุปสรรคด้านอื่น ๆ อีกหลายประการ ทำให้โครงการเหล่านี้ ไม่เจริญก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2

Thesis Title	Roles of Buddhist Monks in The Development of Thai Rural Communities (1957 - 1977)
Name	Miss Ariya Limsuwat
Thesis Advisor	Assistant Professor Thida Saraya (Ph.d)
Department	History
Academic Year	1982

ABSTRACT

The history of Buddhism has been told for over 2,500 years that monks have a very special role in society in terms of being spiritual leaders, giving guidance to the people's daily lives and providing social services for the people. These follow the footsteps of Lord Buddha: practices and disciplines, which require monks to have a close relation with the communities and to promote activities which will bring about peace and prosperity to mankind. Therefore it appears that from time of immemorial monks have been playing an important role in society in the spiritual development and the quality of life of the people.

The objectives of this thesis are to examine the cause and effect of the Buddhist monks participation in the Thai rural community development from 1957 - 1977, by focussing the outcomes of such programmes and their impacts on the communities, the government and the monks.

As the ways of life and social values of Thai people have changed with the acceptance of progressive Western technology. New material development and institutions have been adopted resulting in

diminishing the important roles of temples and monks as the centre of Thai communities. Particularly the monks' roles in education has been diminished. Monks are compelled to improve their status in society. The higher educational institutions for monks were established in order that monks can study modern technology hand in hand with the study of Buddhism. At the same time many activities with a view to disseminate Buddhism and resuming the former roles of monks in society have been introduced. This movement occurred at a time when the government was compelled to seek the cooperation from monks in national development for prosperity and security of the country. As a result, monks were involved in carrying out the government's administrative policy.

The study yields some facts concerning the status of monks in society. These roles are less important in urban areas. But in the rural communities they remain unchanged. In the rural areas monks gain respect from the people. Their activities may be divided into 2 categories: firstly, monks carrying out their activities freely corresponding with the needs and conditions of each locality; secondly, monks formulating the community development programmes with financial support and cooperation from the government.

Since monks involve in maintaining temples, educating people, community development as well as other welfare activities, they tend to succeed in improving the daily lives of the rural people. Sometimes monks have been drawn in organizing worldly activities for community development and thus do not receive the people support

and cooperation. The monks, sent by the central administrative organization, are not well acquainted with the rural people and their presence is of a temporally nature. Thus the positive result of the community development shared by monks from the central administrative organization is doubtful.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงด้วยความช่วยเหลือและความกรุณาอย่างสูงจากรองศาสตราจารย์ ชิตีมา พิทักษ์ไพรวรรณ ซึ่งได้กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาตั้งแต่เริ่มต้นทราบจนการทำวิทยานิพนธ์ใกล้จะสิ้นสุดลง พระคุณของอาจารย์ที่ได้ตรวจแก้ไขและให้คำแนะนำอันมีค่า ตลอดจนดำเนินการช่วยเหลือจนคล้ายมีอุปสรรคต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ โดยไม่คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยหรือเกิดความเบื่อหน่ายนั้น นับเป็นความเมตตากรุณาและความปรารถนาดีที่ครูพึงมีต่อศิษย์อย่างแท้จริง ผู้เขียนสำนึกในพระคุณอันยิ่งใหญ่และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ ดร. พระมหาจินดา อาจารย์กุสโล ซึ่งได้กรุณาให้เยี่ยมและให้คำแนะนำปรึกษาในคานเอกสารวิชาการ รวมทั้งได้ตรวจแก้วิทยานิพนธ์ในระยะแรกให้แก่ผู้เขียนเป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชิตา สารระยา ซึ่งได้ให้ความเมตตากรุณาแก่ผู้เขียนเป็นอย่างมาก โดยรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในวาระสุดท้าย และช่วยเหลือแนะนำแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี พระคุณนี้ ผู้เขียนขอรำลึกไว้ด้วยความซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจारी รองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภดม รองศาสตราจารย์ นันทนา กบิลกาญจน์ ที่ได้ให้คำแนะนำและคำวิจารณ์ต่าง ๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอกราบขอบพระคุณ ดร. พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ และคณาจารย์พระภิกษุแห่งมหาจุฬาราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกรูป ตลอดจนเจ้าหน้าที่แห่งหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในคานเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์

ความปรารถนาดี และความช่วยเหลือในคานข้อมูลเอกสารและกำลังใจจากพี่ ๆ และเพื่อน ๆ ได้ช่วยแบ่งเบาความยากลำบากในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นอย่างมาก ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณสนั่นศักดิ์ สันะวิวัฒน์ คุณสุธิดา กระแสชัย คุณสารกวี สิริสิงห์ คุณเพ็ญฤทัย ศันศิริวิทย์ คุณสายชล วรณรัตน์ ไว้ในโอกาสนี้

ผู้เขียนตระหนักดีว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้ไม่อาจสำเร็จลงได้เลย หากปราศ
 จากแรงสนับสนุนและกำลังใจจากพี่น้องทุกคนในครอบครัว ซึ่งผู้เขียนขอขอบคุณและ
 ขอบใจไว้ ณ ที่นี้ สำหรับ "พ่อ" และ "แม่" ที่ได้คอยรอคอยความสำเร็จของลูก
 ตลอดมา และเป็นผู้ให้ความรัก ความอาทรห่วงใย ความช่วยเหลือสนับสนุนทั้งกำลังใจ
 กำลังกายและกำลังทรัพย์ แก่ลูกในทุกวิถีทาง จนเป็นพลังสำคัญที่ทำให้วิทยานิพนธ์นี้
 สำเร็จลงได้ ผู้เขียนขอกราบด้วยความรู้สึกในพระคุณเป็นอย่างสูง หากวิทยานิพนธ์
 เล่มนี้จะมีส่วนคืออยู่บ้าง ผู้เขียนขออุทิศความดีทั้งหมดให้แก่ "พ่อ" และ "แม่" ผู้เป็น
 บุคคลสำคัญที่สุดในชีวิตของลูกทั้งสองท่าน.

อริยา ลิมสุวณั

พฤษภาคม ๒๕๒๖

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิติกรรมประกาศ	ฅ
สารบัญตาราง	ท
บทนำ	๑
บทที่	
๑. บทบาทของพระภิกษุที่มีต่อชุมชนในอดีต	๑
๑. หน้าທີ່โดยหัตถ์กรรมและความผูกพันกับสังคัมของพระภิกษุ	๑
๑) ความสัมพันธ์ภายในสังคัมสงฆ์และความสัมพันธ์กับสังคัมคฤหัสถ์	๘
๒) หน้าที่สำคัญกับตนเองและหน้าที่สำคัญกับผู้อื่น	๕
๓) มูลเหตุแห่งหน้าที่ของพระภิกษุ	๑๒
๒. บทบาทของพระภิกษุในทางการศึกษา การเผยแผ่ และการ	
สงเคราะห์ต่อชุมชนในอดีต	๑๖
๑) บทบาททางการศึกษา	๑๖
๒) บทบาททางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๒๐
๓) บทบาททางการสงเคราะห์	๒๓
๓. บทบาทของพระภิกษุที่มีต่อชุมชนไทยในอดีต: การบวชเรียนและ	
การศึกษา	๒๗
๔. บทบาทของวัดและพระภิกษุในฐานะศูนย์กลางของชุมชน	๓๑
๕. บทบาทของพระภิกษุในการจัดการศึกษาของชาติ	๓๘
๒. บทบาทของพระภิกษุในสังคัมไทยปัจจุบัน	๔๓
๑) การเปลี่ยนแปลงบทบาทในทางสังคัมของพระภิกษุ	๔๖
๒) การจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์: แนวทางในการปรับปรุงบทบาทของ	
พระภิกษุในสังคัม	๕๑

๑) ประวัติการจัดตั้งและการดำเนินงาน	๕๑
๒) บทบาทด้านการศึกษา การเผยแพร่ และการสงเคราะห์	๕๖
๓) ผลการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์	๖๒
๓. ความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุกับงานพัฒนาชุมชนชนบท	๖๖
๑) สาเหตุที่พระภิกษุเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนชนบท	๖๘
นโยบายของฝ่ายคณะสงฆ์	๖๘
นโยบายของรัฐบาล	๗๖
๔. แนวทางในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนชนบทของพระภิกษุ ..	๘๔
๑) การพัฒนาวัด	๘๔
๒) การพัฒนาหมู่บ้าน	๘๖
๓. โครงการพัฒนาชุมชนชนบทโดยความร่วมมือของคณะสงฆ์และรัฐบาล	๘๘
๑. โครงการพระธรรมทูต	๙๐
๑) ประวัติความเป็นมา	๙๐
๒) ลักษณะโครงการและวิธีการดำเนินงาน	๙๓
๓) ผลการปฏิบัติงาน	๙๘
๔) การประเมินผล	๑๐๒
๒. โครงการพระธรรมจาริก	๑๐๕
๑) ประวัติความเป็นมา	๑๐๕
๒) ปัญหาชาวเขา	๑๑๒
๓) ลักษณะโครงการและวิธีดำเนินงาน	๑๑๖
๔) ผลการปฏิบัติงาน	๑๒๓
๕) การประเมินผล	๑๒๗

บทที่

๓. โครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นของ มหาวิทยาลัยสงฆ์	๑๓๓
๑) ประวัติความเป็นมา	๑๓๓
๒) ลักษณะโครงการและวิธีดำเนินงาน	๑๓๕
๓) ผลการปฏิบัติงาน	๑๔๑
๔) การประเมินผล	๑๔๔
๔ งานพัฒนาชุมชนที่พระภิกษุดำเนินการโดยเสรี	๑๕๓
๑. บทบาทของพระภิกษุในชุมชนชนบทโดยทั่วไป	๑๕๓
๒. คุรุศาสตร์วิสัย	๑๕๘
๓. พระครูสถาพรพุทธมณฑล (หลวงพ่อดำเนียง อยู่สถาพร)	๑๖๐
๔. พระครูสาครสังวรกิจ	๑๖๔
๕. พระราชวินัยภรณ์	๑๗๑
บทสรุป	๑๘๕
บรรณานุกรม	๑๘๔
ประวัติผู้เขียน	๒๐๘

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

๑	การแบ่งเขตพื้นที่ในการจาริกของพระธรรมทูตทั้ง ๔ สาย	๕๔
๒	ตารางสรุปผลการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ประจำปี ๒๕๐๘, ๒๕๑๒, ๒๕๑๖ และ ๒๕๒๐	๑๐๐
๓	สถิติพระธรรมจาริกไปปฏิบัติงานและจำนวนชาวเขาที่บวช ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๒๐	๑๒๑
๔	สถิติพระภิกษุสามเณรและเด็กชาวเขาที่สำเร็จการศึกษา สายพระ ปริยัติธรรมและสายสามัญศึกษา จากศูนย์อบรมพระพุทธศาสนา วัด ศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างปีการศึกษา ๒๕๑๓ - ๒๕๒๐	๑๒๔
๕	สถิติพระภิกษุสามเณรชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่สำเร็จการศึกษา จาก ศูนย์อบรมฯ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ออกไปปฏิบัติงานตาม หน่วยงานต่าง ๆ ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๒๔	๑๒๕
๖	สถิติการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๑๖	๑๒๖

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย